

УДК 001.89(477)

МАМАТОВА Тетяна Валеріївна,

д-р наук держ. упр., проф., проф. каф. менеджменту та упр. проектами ДРІДУ НАДУ

ГЛАДКА Олена Миколаївна,

канд. техн. наук, доц. каф. менеджменту та упр. проектами ДРІДУ НАДУ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АКАДЕМІЧНИХ БІЗНЕС-ІНКУБАТОРІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ

На підставі комплексного аналізу нормативних баз щодо створення та функціонування бізнес-інкубаторів, зокрема у вищих навчальних закладах, наявних прикладів діяльності академічних бізнес-інкубаторів розкривається сутність організаційно-правових засад функціонування академічних інкубаторів в Україні.

Ключові слова: академічне підприємництво, академічний бізнес-інкубатор, інноваційний бізнес-інкубатор, технологічний інкубатор, бізнес-центр, інноваційний центр, громадська організація.

Маматова Т. В., Гладкая Е. Н. Организационно-правовые основы функционирования академических бизнес-инкубаторов как инструмент местного развития

На основании комплексного анализа нормативных баз по созданию и функционированию бизнес-инкубаторов, в частности в высших учебных заведениях, имеющихся примеров деятельности академических бизнес-инкубаторов раскрывается сущность организационно-правовых основ функционирования академических инкубаторов в Украине.

Ключевые слова: академическое предпринимательство, академический бизнес-инкубатор, инновационный бизнес-инкубатор, технологический инкубатор, бизнес-центр, инновационный центр, общественная организация.

Mamatova T. V., Gladka O. M. Organizational and legal foundations of the academic business incubators as a tool of local development.

On the grounds of comprehensive analysis of normative bases for creation and functioning of business incubator particularly in the High schools, available examples of academic activities of business incubators was solved the essence of law-organizational bases of functioning academical incubators in Ukraine.

Key words: academic entrepreneurship, academic business incubator, business incubators, innovative business incubator, technology incubator, business centre, innovation centre, public institutions.

Постановка проблеми. Модернізація вітчизняної економіки та її орієнтація на підтримку інноваційних ідей розвитку підприємництва вимагає пошуку нових моделей відносин між владою, населення та бізнесом. Крім того, сучасні тенденції глобалізації, що охоплюють все більше країн світу, розширюють цей трикутник контрагентів, додаючи до нього наукові організації. Саме на наукові заклади нині покладаються завдання забезпечення ефективної кооперації між представниками влади, бізнесу та населення, що цілком відповідає тенденціям побудови економіки знань.

Однією з найбільш зручних форм забезпечення такої взаємодії на місцевому рівні є академічні бізнес-інкубатори. Саме в них створюються умови для становлення засад інноваційного підприємництва, орієнтованого на впровадження передових технологій та виготовлення товарів (або надання послуг), що відповідають актуальним потребам ринку.

Академічне бізнес-інкубаторство – одна з найбільш актуальних тематик останнього часу у сфері розвитку інноваційно орієнтованої економіки і додаткових інструментів системи вищої освіти. Воно дозволяє подолати академічний розрив між вищою школою і практикою впровадження інновацій, виділити найбільш активних представників і надати їм можливість для здійснення найсміливіших ідей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досвід розвинених зарубіжних країн свідчить, що академічна інкубація бізнесу в перспективі обіцяє стати особливою сферою інтеграції науки та економіки задля розвитку вітчизняного підприємництва, одним із ключових методів реалізації інноваційної моделі розвитку економіки України. Серед вітчизняних дослідників цієї проблематики можна назвати таких науковців:

Д. Лук'янченко, В. Чужиков, Г. Вожняк, Т. Цихан, Н. Чукрай, М. Сорока, І. Петрик, та ін. Але питання організаційно-правових засад функціонування академічних бізнес-інкубаторів в Україні ще не знайшли належного висвітлення у фахових публікаціях.

Мета статті – на підставі комплексного аналізу нормативних баз щодо створення та функціонування бізнес-інкубаторів, зокрема у вищих навчальних закладах, наявних прикладів діяльності академічних бізнес-інкубаторів в Україні визначити можливі організаційно-правові форми їх існування.

Виклад основного матеріалу. З огляду на те, що питання організаційно-правових засад функціонування академічних бізнес-інкубаторів в Україні ще не знайшли належного висвітлення у фахових публікаціях, пропонуємо розглянути три питання:

- нормативна база функціонування бізнес-інкубаторів у частині здійснення інноваційної діяльності.
- нормативна база створення бізнес-інкубаторів у вищих навчальних закладах.
- академічні бізнес-інкубатори в Україні: наявні приклади та можливі організаційно-правові форми існування.

Історія нормативного регулювання сфери інноваційної діяльності в Україні налічує вже понад десять років. Інноваційну діяльність в Україні регулюють закони України «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу». Проте жоден із законів чи підзаконних актів не розкриває повністю сутності та особливостей започаткування академічного підприємництва як осередків малого бізнесу.

Про можливість створення академічного бізнес-інкубатора наголошено в Законі України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» [8]. У ст. 8 цього закону зазначається, що держава сприяє створенню молодіжних бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів для реалізації програми підготовки молоді до підприємницької діяльності, надання інформаційних та консультативних послуг. З цією метою розробляється та реалізується система заходів підтримки підприємництва молоді, включаючи довгострокове пільгове кредитування, забезпечення виробничими приміщеннями, страхування комерційного ризику тощо. У законі також визначено, що органи місцевого

самоврядування можуть встановлювати за рахунок коштів, що надходять до місцевого бюджету, пільгову плату за реєстрацію підприємств, створених молодими громадянами та молодіжними громадськими організаціями.

Водночас у чинних нормативних документах відсутні визначення понять «академічне підприємництво» та «академічний бізнес-інкубатор». Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 липня 2001 р. № 289-р «Про сприяння створенню і діяльності бізнес-центрів та бізнес-інкубаторів» визначалось, що МОН разом з Національною академією наук необхідно було скласти до 1 жовтня 2001 р. перелік науково-дослідних робіт, що виконувалися за кошти державного бюджету протягом 1995 – 2000 рр., документація з яких не становить державної таємниці й може бути передана бізнес-центрам та бізнес-інкубаторам [9]. Ця постанова також зобов'язувала Держпідприємство разом з МОН розробити порядок передачі бізнес-центрам та бізнес-інкубаторам зазначеної документації.

До проблем нормативного врегулювання діяльності бізнес-інкубаторів належить відсутність законодавчого визначення і розмежування понять: «бізнес-інкубатор»; «інноваційний бізнес-інкубатор»; «технологічний інкубатор»; «бізнес-центр»; «інноваційний центр». Законодавча невизначеність статусу бізнес-інкубаторів і комплексу послуг, які вони повинні надавати, зумовлює виникнення різних підходів в їх тлумаченні. Відповідно до ст. 14 Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» до об'єктів інфраструктури підтримки малого й середнього підприємництва належать бізнес-центри, бізнес-інкубатори, інноваційні бізнес-інкубатори, науково-технологічні центри, центри трансферу технологій, фонди підтримки малого підприємництва, лізингові компанії, консультативні центри, інші підприємства, установи та організації, основним завданням яких є сприяння розвитку малого й середнього підприємництва [7].

У ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» подано таке визначення термінів: інноваційне підприємство (інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор тощо) – це підприємство (об'єднання підприємств), що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 % його загального обсягу продукції і (або) послуг [4]. У ст. 16 визначено, що інноваційне підприємство може функціонувати у вигляді інноваційного центру, бізнес-інкубатора, технополісу, технопарку тощо.

У ст. 6. Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» проголошено, що для реалізації середньострокових пріоритетних напрямів держава запроваджує заходи щодо розвитку інноваційної інфраструктури (інноваційних центрів, технологічних парків, наукових парків, технополісів, інноваційних бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій, інноваційних кластерів, венчурних фондів тощо) [6].

У Законі України «Про наукові парки» визначено, що науковий парк – це юридична особа, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення й виконання проектів наукового парку (ст. 1). До функцій наукового парку належать:

- залучення студентів, випускників, аспірантів, науковців та працівників вищого навчального закладу та/або наукової установи до розроблення і виконання проектів наукового парку;
- сприяння розвитку та підтримка малого інноваційного підприємництва (ст. 4) [5].

Сучасна вітчизняна нормативна база створює рамкові можливості для створення на базі вищих навчальних закладів академічних бізнес-інкубаторів. Так, у ст. 65 Закону України «Про вищу освіту» визначено, що вищий навчальний заклад відповідно до свого статуту може надавати фізичним та юридичним особам платні послуги в галузі вищої освіти та пов'язаних з нею інших галузях діяльності за умови забезпечення провадження освітньої діяльності [1].

Для надання платних послуг у галузі вищої освіти та пов'язаних з нею інших галузях діяльності вищі навчальні заклади державної та комунальної форм власності можуть створювати структурні підрозділи, які діють на підставі положення, затвердженого відповідно до законодавства та статуту вищого навчального закладу.

Перелік видів платних послуг у галузі вищої освіти та пов'язаних з нею інших галузях діяльності, що можуть надаватися вищими навчальними закладами державної або комунальної форми власності, визначається Кабінетом Міністрів України. У ст. 65 Постанови Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 796 «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної

форми власності» визначено, зокрема, такі види платних послуг у сфері наукової та науково-технічної діяльності, які безпосередньо пов'язані із діяльністю академічних бізнес-інкубаторів [3]:

- упровадження, виробництво та реалізація дослідної, промислової, наукової, науково-технічної, інноваційної продукції, техніки, обладнання, приладів та устаткування, виготовлених за власними технологіями;

- здійснення операцій, пов'язаних із трансфером (передачею) технологій, розроблених за рахунок коштів державного бюджету;

- забезпечення діяльності технологічних та наукових парків.

Вивчення інформації, поданої на веб-сайтах вітчизняних бізнес-інкубаторів, дає підстави виділити такі організаційно-правові форми існування академічних бізнес-інкубаторів в Україні (табл. 1):

- складова технопарку / наукового парку вищого навчального закладу;

- структурний підрозділ вищого навчального закладу;

- молодіжна неприбуткова організація вищого навчального закладу (таблиця).

Остання з перелічених організаційно-правових форм існування академічних бізнес-інкубаторів в Україні останніми роками стає все більш поширеною.

Приклади організаційно-правових форм існування академічних бізнес-інкубаторів в Україні

Назва	Статус	Рік заснування	Веб-ресурс
Інкубатор Центр Львівської політехніки	Підрозділ Технопарку НУ «Львівська Політехніка»	1993	http://lp.edu.ua/node/2878
Молодіжний ІТ бізнес-інкубатор «Політеко»	Складова частина наукового парку «Київська політехніка»	2006	http://spark.kpi.ua/node/155
БІ Національного гірничого університету (м. Дніпропетровськ)	Структурний підрозділ НГУ	2009	http://www.nmu.org.ua/ua/content/infrastructure/structural_divisions/business_incubator/b_incubator/pro_nas.php
БІ Приазовського державного технічного університету	Структурний підрозділ ПДТУ, діяльність БІ заснована на самофінансуванні	Не вказано	http://pstu.edu/index.php?id=74

СБІ ДВНЗ «КНЕУ ім. В.Гетьмана»	Молодіжна неприбуткова організація КНЕУ	2010	http://sbi-kneu.org/
БІ «Молодіжний бізнес центр» КНУТД	Структурний підрозділ факультету економіки та бізнесу КНУТД*	2012	http://knutd.com.ua/students/Youth_Business_Center/
Фундація «Бізнес-інкубатор Тернопільщини»	Не вказано	Не вказано	http://tisit.edu.ua/bit
Інноваційний бізнес-інкубатор УДПУ ім. П.Тичини	Структурний підрозділ Уманського державного педагогічного університету ім. П. Тичини, що діє на засадах громадської некомерційної організації	2011	http://udpu.org.ua/viewpage.php?page_id=376

* У вересні 2012 р. бізнес-інкубатор «Молодіжний бізнес-центр» виступив з ініціативою створення Міжнародної громадської організації «Молодіжний бізнес-формат»

Відповідно до Закону України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р. № 4572-VI (ст. 1), громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних інтересів, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших [2]. Громадське об'єднання за організаційно-правовою формою утворюється як громадська організація або громадська спілка. Громадська організація – це громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи.

При цьому засновниками громадської організації можуть бути громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах і досягли 18 років, а молодіжної та дитячої громадської організації – 14 років (ст. 7); членами (учасниками) громадської організації, крім молодіжної та дитячої, можуть бути особи, визначені в частині першій ст. 7 зазначеного закону, які досягли 14 років. Вік членів молодіжної, дитячої організації визначається її статутом у межах, встановлених законом (ст. 8).

Оскільки власна назва громадського об'єднання може містити інформацію про статус громадського об'єднання («дитяче», «молодіжне», «всеукраїнське») та може містити інформацію про його вид («екологічне», «правозахисне» тощо) (ст. 7),

академічний бізнес-інкубатор можна утворити у формі молодіжної громадської організації.

Висновки. Під час аналізу нормативної бази функціонування бізнес-інкубаторів у частині здійснення інноваційної діяльності з'ясовано, що основними проблемами нормативного врегулювання діяльності бізнес-інкубаторів є відсутність законодавчого визначення і розмежування понять: «академічне підприємництво» та «академічний бізнес-інкубатор», «бізнес-інкубатор», «інноваційний бізнес-інкубатор», «технологічний інкубатор», «бізнес-центр», «інноваційний центр».

Аналіз нормативної бази створення бізнес-інкубаторів у вищих навчальних закладах показав, що сучасна вітчизняна нормативна база створює рамкові можливості для створення на базі вищих навчальних закладів академічних бізнес-інкубаторів.

Визначено, що в Україні останніми роками стає все більш поширеною з перелічених організаційно-правових форм існування академічних бізнес-інкубаторів – громадське об'єднання.

Список використаних джерел

1. **Про вищу освіту** : Закон України від 17 січ. 2002 р. № 2984-III. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14.
2. **Про громадські об'єднання** : Закон України від 22 берез. 2012 р. № 572-VI. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4572-17.
3. **Про затвердження** переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серп. 2010 р. № 796. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/796-2010-п.
4. **Про інноваційну** діяльність : Закон України від 4 лип. 2002 р. № 40-IV. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15.
5. **Про наукову і науково-технічну** діяльність : Закон України від від 13 груд. 1991 р. № 1977-XII. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1977-12.
6. **Про пріоритетні** напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 8 верес. 2011 р. № 3715-VI. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/annot/433-15.

7. **Про розвиток** та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22 берез. 2012 р. № 4618-17. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4618-17.

8. **Про сприяння** соціальному становленню та розвитку молоді в Україні : Закон України від 5 лют. 1993 р. № 2998-ХІІ. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2998-12.

9. **Про сприяння** створенню і діяльності бізнес-центрів та бізнес-інкубаторів : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 лип. 2001 р. № 289-р. – Режим доступу : www.licasoft.com.ua.